Proces vs. program

Proces to program, który jest wykonywany

- jest dynamiczny, jest uruchomioną instancją programu
- jest aktywny, wykonuje się w pamięci zużywając zasoby systemowe
- posiada bieżący stan wykonywania, w tym licznik programu, stos, rejestry i inne zasoby systemowe; licznik programu wskazuje następną instrukcję do wykonania
- wykonanie procesu musi przebiegać w sposób sekwencyjny

Program to zestaw instrukcji, które mają na celu wykonanie określonego zadania

- jest statyczny, to plik (zbiór bitów) przechowywany na dysku
- jest bierny, nie wykonuje się
- nie jest procesem

Procesy: zadania systemu operacyjnego

System operacyjny odpowiada za wykonywanie następujących czynności:

- tworzenie i usuwanie procesów
- zarządzanie stanem procesów (wstrzymywanie i wznawianie procesów)
- dostarczanie mechanizmów komunikacji między procesami
- synchronizacja procesów, zapobieganie problemom takim jak zakleszczenia i wyścigi
- obsługa przerwań i sygnałów
- zapewnienie ochrony i bezpieczeństwa, izolacja procesów i zarządzanie uprawnieniami dostępu do zasobów
- monitorowanie działania procesów i dostarczanie narzędzi do diagnostyki
- zarządzanie przydziałem pamięci dla procesów, wirtualizacja pamięci i ochrona dostępu

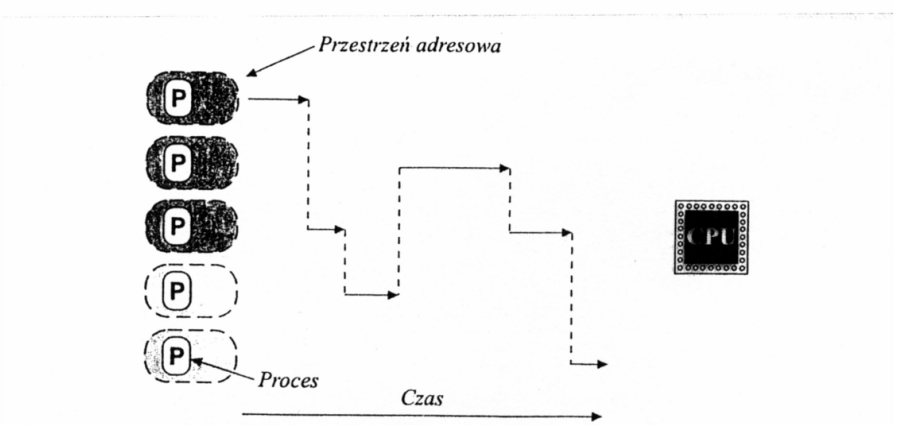
Procesy: rodzaje

Proces stanowi jednostkę pracy w systemie.

System składa się ze zbioru procesów:

- procesy systemu operacyjnego (wykonują kod systemu)
- procesy użytkowników (wykonują kod programów użytkowników)
- procesy działające w tle (demony, usługi) - wykonują zadania bez bezpośredniej interakcji z użytkownikiem
- procesy interaktywne (np. terminale, aplikacje GUI)
- procesy wsadowe (*batch*) - uruchamiane bez interakcji użytkownika, często jako zadania wsadowe wykonywane sekwencyjnie

Współbieżność (pseudo-paralelizm) - w jedno-procesorowym systemie z podziałem czasu w każdej chwili wykonuje się tylko jeden proces, ale z uwagi na przełączanie kontekstu powstaje wrażenie równoczesnej pracy wielu procesów.

Rysunek 3-1. Tradycyjny system UNIX — jeden procesor z jednowątkowym procesem

Przetwarzanie równoległe - jednoczesne wykonywanie wielu procesów na różnych procesorach, procesy są rzeczywiście wykonywane jednocześnie.

Tworzenie procesów

Zdarzenia powodujące powstawanie procesów

- inicjalizacja systemu
- wykonanie przez działający proces funkcji systemowej tworzącej procesy
  - Unix/Linux: `fork()`
  - Windows WinAPI: `CreateProcess()`
- żądanie użytkownika w systemie interaktywnym
- inicjacja zadania wsadowego w systemach wsadowych

Zakończenie procesu

Zdarzenia powodujące zakończenie działania procesów:

- normalne wyjście po zakończeniu pracy (dobrowolne)
  - Unix/Linux: `exit()`
  - Windows WinAPI: `ExitProcess()`
- wyjście zakończone błędem (dobrowolne), gdy proces wykryje sytuację uniemożliwiającą dalsze wykonie
- krytyczny błąd (niedobrowolne), w wyniku wykonania niepoprawnej instrukcji
- zabicie przez inny (uprawniony) proces (niedobrowolne), poprzez wywołanie funkcji systemowej
  - Unix/Linux: `kill()`
  - Windows WinAPI: `TerminateProcess()`

Hierarcha procesów

- proces, który tworzy nowy proces, nazywany jest procesem **macierzystym** (*parent*) lub **nadrzędnym**, a nowo utworzony proces to proces **potomny** (*child*)
- w UNIX/Linux procesy tworzą wyraźną hierarchię (drzewo procesów), pierwszy proces (korzeń) startuje podczas inicjacji systemu (np. `init`, `systemd`), a wszystkie pozostałe są jego potomkami bezpośrednimi lub pośrednimi
- proces wraz ze wszystkimi potomkami i przodkami tworzy **grupę procesów**, które wspólnie moga odbierać sygnały, choć każdy z nich może dostarczać indywidualną funkcję obsługi sygnału lub go zignorować
- nie wszystkie systemy stosują hierarchię s takim samym stopniu: w Windows procesy nie tworzą wyraźnej hierarchii. Proces nadrzędny uzyskuje **uchwyt** do potomka, za pomocą którego może go kontrolować ale uchwyt może być przekazany innemu procesowi

Hierarchia procesów

```
$ pstree
systemd-+-ModemManager---2*[{ModemManager}]
        |-NetworkManager---2*[{NetworkManager}]
        |-accounts-daemon---2*[{accounts-daemon}]
        |-acpid
        |-atop
        |-atopacctd
        |-avahi-daemon---avahi-daemon
        |-blueman-mechani---2*[{blueman-mechani}]
        |-bluetoothd
        |-cron
        |-gnome-keyring-d-+-ssh-agent
        |-python3
        |-sshd
        |-systemd-+-(sd-pam)
        |         `-gnome-terminal--+-2*[zsh]
        |                           |-zsh---pstree
        |                           `-3*[{gnome-terminal-}]
        `-systemd-journal

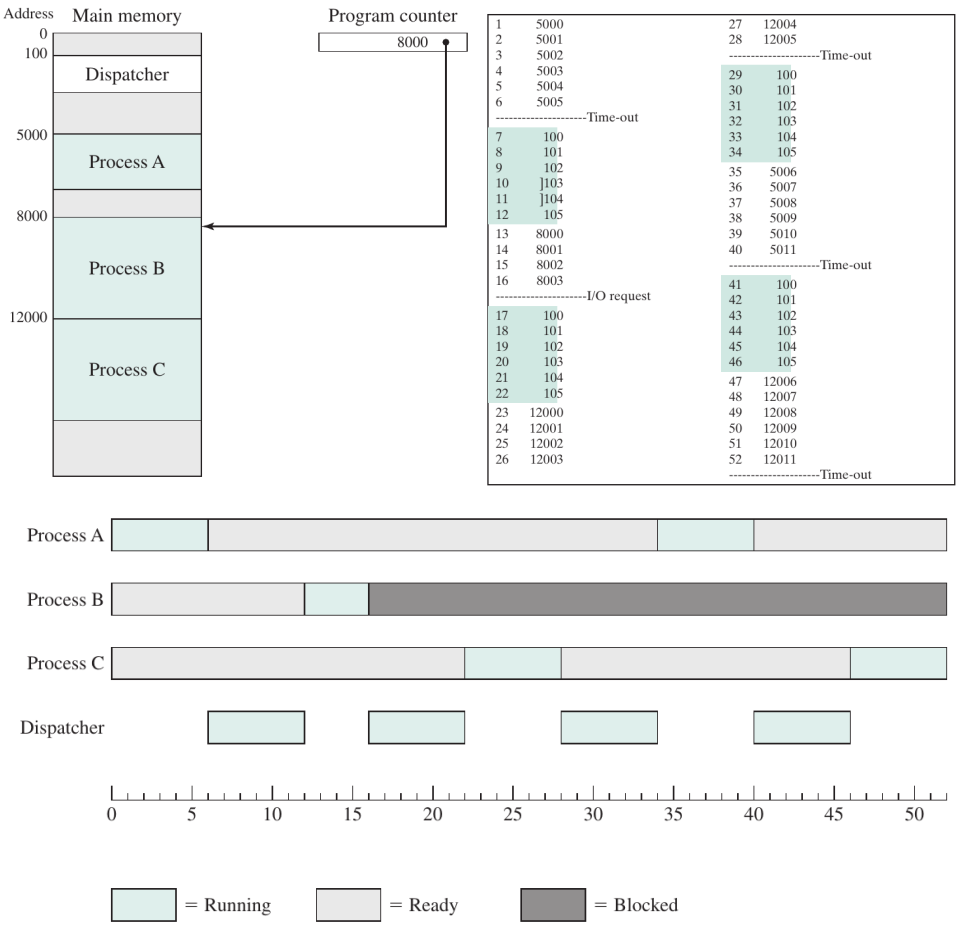
$ pstree -s $$
systemd---systemd---gnome-terminal----zsh---pstree
```

Procesy: stany

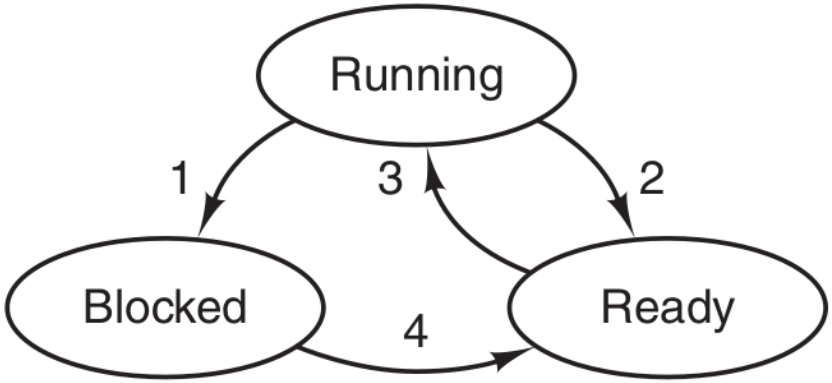
- **gotowy** (*ready*) – proces czeka na przydział procesora
- **bieżący** (*running*) – aktualnie używający CPU, są wykonywane instrukcje
- **zablokowany** (oczekujący, *blocked*) – czeka na wystąpienie jakiegoś zdarzenia (np. zakończenia operacji wejścia-wyjścia)

Przykładowy przebieg procesów w systemie

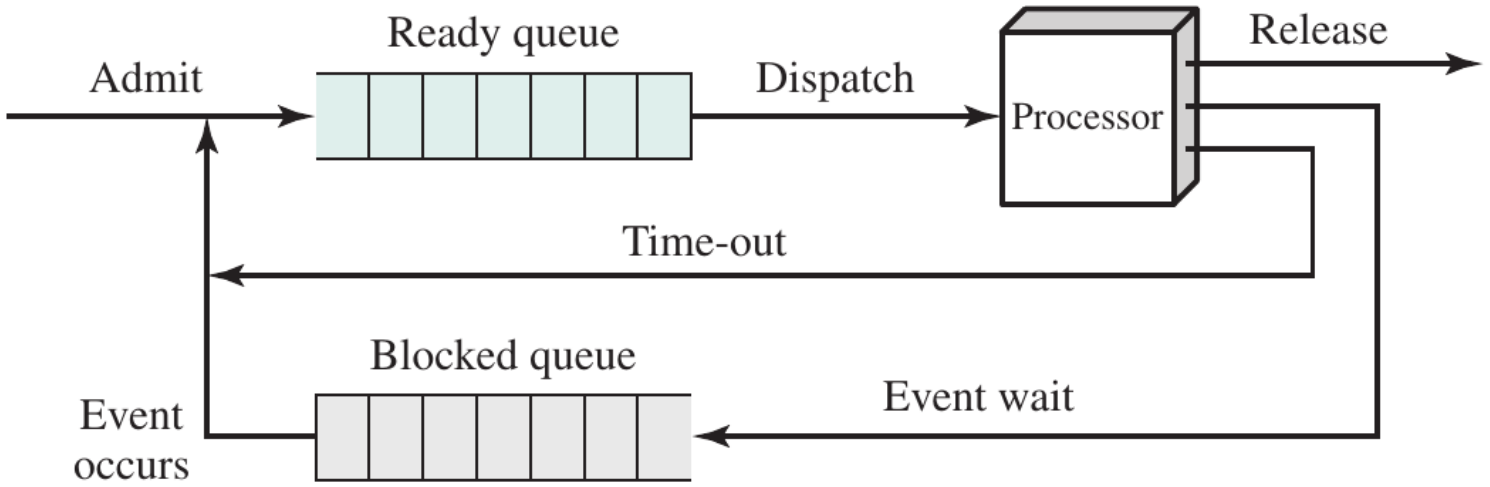

Procesy: zmiana stanu

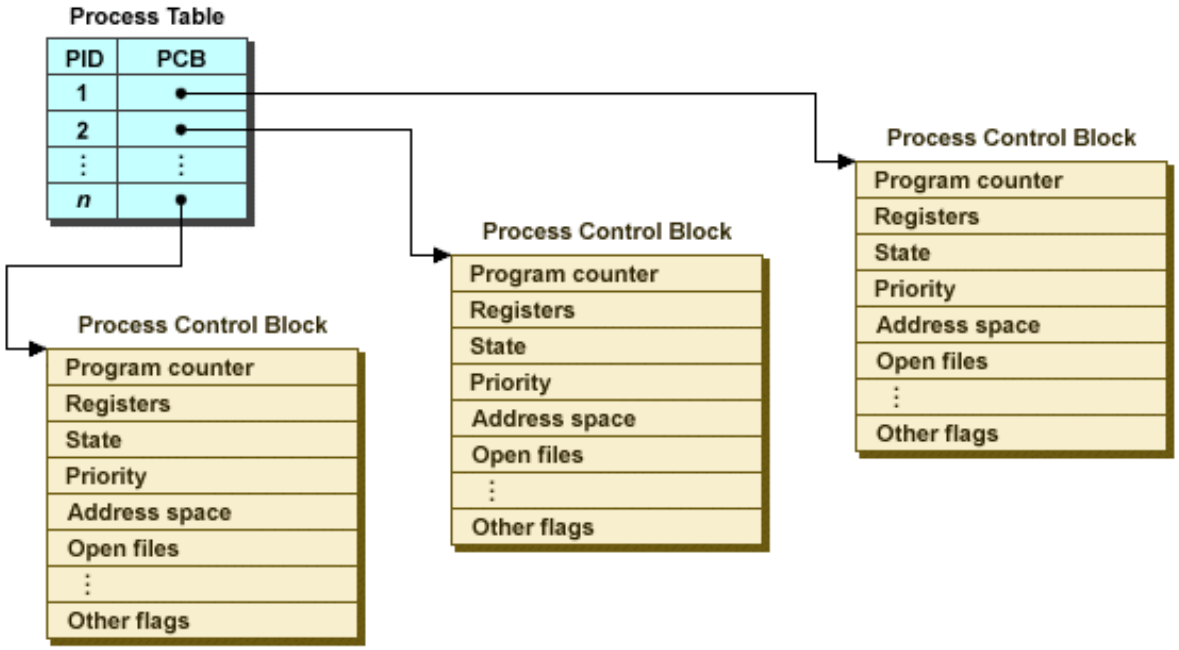
1. proces zablokowany w oczekiwaniu na zdarzenie (oczekiwanie wejścia)
2. planista wybiera inny proces do wykonania
3. planista wybiera ten proces do wykonania
4. zachodzi zdarzenie odblokowujące proces (wejście staje się dostępne)

Kolejka procesów w stanie gotowości i zablokowania

Procesy: zarządzanie

Tablica procesów - zarządzana przez system operacyjny tablica zawierająca **bloki kontrolne procesów**, po jednej strukturze na proces

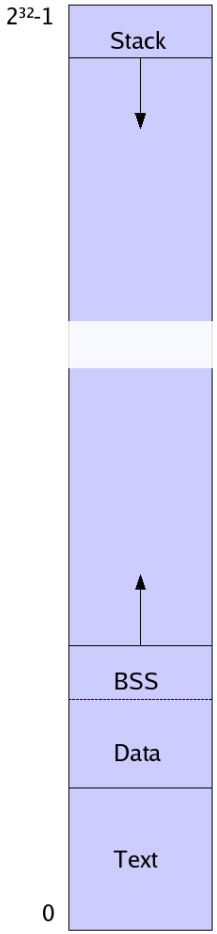
Blok kontrolny procesu zawiera wszystkie niezbędne informacje wymagane do zarządzania procesem, wszystko co musi być zapisane, gdy proces opuszcza stan bieżący, tak aby możliwe było wznowienie jego wykonania

- rejestry procesora, licznik programu, słowo stanu programu, wskaźnik stosu
- informacje o wykorzystanych zasobach (wykaz otwartych plików, ograniczenia pamięci, itp.)
- pozostałe informacje wymagane do zarzadzania procesem, planowania przydziału procesora, identyfikacji procesu, itp.

Typowe pola bloku kontrolnego procesu

zarządzanie procesem	zarządzanie pamięcią	zarządzanie plikami
rejestry	wskaznik do informacji segmentu tekstu	katalog głowny
licznik programu	wskaznik do informacji segmentu danych	katalog roboczy
słowo stanu programu	wskaznik do informacji segmentu stosu	deskryptowy plików
wskaznik stosu		identyfikator użytkownika
stan procesu		identyfikator grupy
priorytet		
parametry szeregowania		
identyfikator procesu		
identyfikator rodzica		
grupa procesów		
sygnały		
czas rozpoczęcia procesu		
wykorzystany czas CPU		
czas CPU procesów potomnych		

Procesy: przestrzeń adresowa

Z procesem związana jest określona wirtualna przestrzeń adresowa zawierająca segmenty:

- programu (*text*),
- danych zainicjowanych (*data*),
- danych niezainicjowanych (*bss*),
- sterty (*heap*),
- stosu (*stack*)

Przykład rozmiarów segmentów programu:

```
$ size /bin/ps
   text    data     bss     dec     hex filename
  71928     769  131967  204664   31f78 /bin/ps
```

Przykład: polecenie pmap

Komenda pmap (*process memory map*) wyświetla odwzorowanie pamięci procesu (plik /proc/PID/maps).

```
$ pmap -x $$

9719:   zsh
Adres                 KB     RSS  Brudne Tryb  Odwzorowanie
00005fff8366e000      92      92       0 r---- zsh
00005fff83685000     760     760       0 r-x-- zsh
00005fff83743000     108      64       0 r---- zsh
...
00007f398a600000     160     160       0 r---- libc.so.6
00007f398a628000    1620    1440       0 r-x-- libc.so.6
00007f398a7bd000     352     192       0 r---- libc.so.6
...
00007f398aaf6000       8       8       0 r-x--   [ anon ]
00007f398aaf8000       8       8       0 r---- ld-linux-x86-64.so.2
00007f398aafa000     168     168       0 r-x-- ld-linux-x86-64.so.2
00007ffd0a6b5000     356     356     356 rw---   [ stos ]
ffffffffff600000       4       0       0 --x--   [ anon ]
---------------- ------- ------- -------
razem kB           33256   12484    3884
```

Przykład: polecenie ps

Komenda ps (*process status*) pozwala obserwować i określać stan procesów w systemie.

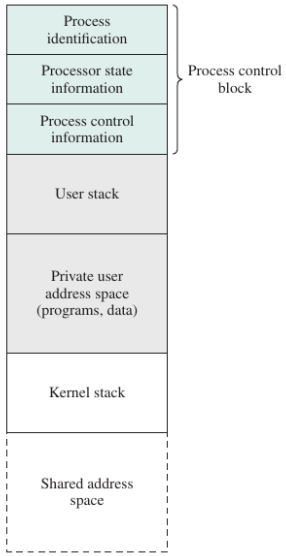
```
$ ps -elf
F S UID          PID  PPID  C PRI  NI ADDR SZ WCHAN  STIME TTY          TIME CMD
4 S root           1     0  0  80   0 - 55324 ep_pol Nov10 ?        00:00:15 /usr/lib/systemd/systemd
1 S root           2     0  0  80   0 -     0 kthrea Nov10 ?        00:00:00 [kthreadd]
1 S root           4     2  0  60 -20 -     0 worker Nov10 ?        00:00:00 [kworker/0:0H]
1 S root           6     2  0  60 -20 -     0 rescue Nov10 ?        00:00:00 [mm_percpu_wq]
...
4 S avahi        820     1  0  80   0 - 12035 poll_s Nov10 ?        00:00:12 avahi-daemon: running [sc
4 S root         822     1  0  80   0 - 98305 poll_s Nov10 ?        00:00:03 /usr/libexec/accounts-dae
4 S rtkit        823     1  0  81   1 - 45995 poll_s Nov10 ?        00:00:00 /usr/libexec/rtkit-daemon
4 S root         824     1  0  80   0 -  6329 hrtime Nov10 ?        00:00:00 /usr/sbin/smartd -n -q ne
...
0 S jkob        1987  1842  0  80   0 - 30643 poll_s Nov10 pts/2    00:00:00 /bin/bash
...
4 R root       32476 25560  0  80   0 - 36787 -      15:42 pts/22   00:00:00 ps -elf
```

S - stan procesu, UID - identyfikator użytkownika, PID - identyfikator procesu, PPID - identyfikator procesu macierzystego, PRI - priorytet, NI - wartość nice, TIME - całkowity czas CPU użyty przez proces, CMD - polecenie uruchamiające proces

Stos jądra procesu

W PC i stacjach roboczych typowo każdy proces posiada dwa stosy:

- stos użytkownika (użytkownika procesu)
- stos jądra (używany podczas wykonywania kodu jądra)

Kod jądra systemu operacyjnego oraz dane znajdują się we współdzielonej przestrzeni adresowej wszystkich procesów. Wywołanie systemowe i obsługa przerwań powodują przełączenie ze stosu użytkownika na stos jądra.

Wątki

Wątek – (lekki) proces działający w tej samej wirtualnej przestrzeni adresowej, co tworzący go (ciężki) proces. Stan wątku jest zdefiniowany przez małą, odrębną ilość danych (własny stan rejestrów i stos).

Grupa równoprawnych wątków współdzieli stan i zasoby procesu

- kod
- przestrzeń adresową
- otwarte pliki
- zasoby systemu
- uprawnienia (należą do tego samego użytkownika)

Wątki ze sobą współpracują, a nie współzawodniczą (tak jak procesy).

Wątek, to podstawowa jednostka wykorzystania procesora.

Procesy i wątki

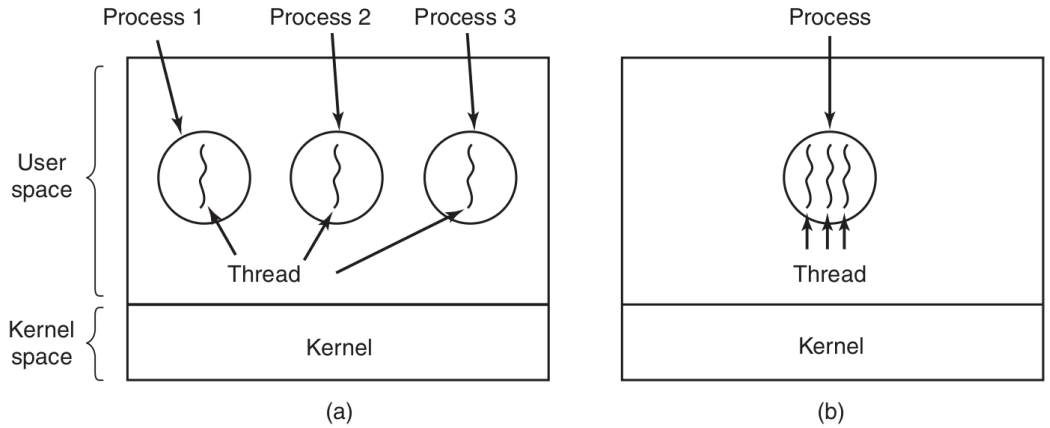
Procesy grupują zasoby, zaś wątki są jednostkami wykonawczymi pracującymi na CPU.

Wątki posiadają własny:

- licznik programu, wskazujący następną instrukcję do wykonania
- stos z historią wywołań procedur
- rejestry, przechowujące wartości zmiennych lokalnych
- stan, identycznie do stanu procesu: gotowy, bieżący, zablokowany, zakończony

Wielowątkowość - gdy możliwe jest występowanie wielu wątków w procesie

Procesy i wątki

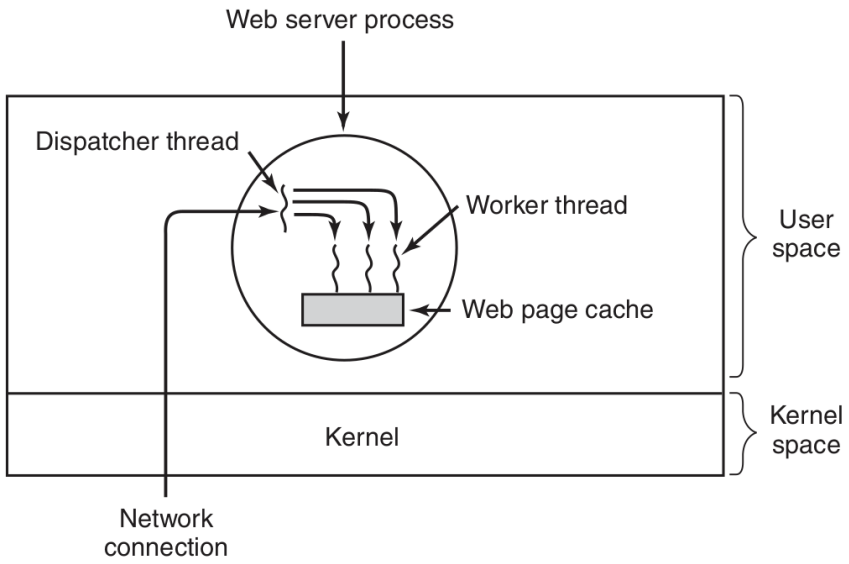

Proces	Wątek
przestrzeń adresowa	licznik programu
zmienne globalne	rejestry
otwarte pliki	stos
procesy potomne	stan
zaległe alarmy	
sygnały i procedury obsługi sygnałów	
informacje dotyczące statystyk	

Zalety wątków

- przełączanie procesora między wątkami w procesie trwa krócej niż przełączanie między procesami
- tworzenie i niszczenie wątku w istniejącym procesie zajmuje o wiele mniej czasu niż tworzenie i niszczenie procesu (nawet 10-100 razy szybsze)
- lepsza realizacja przetwarzania współbieżnego na maszynach wieloprocesorowych
- sprawniejsza komunikacja między wątkami niż między procesami (wątki współdzielą pamięć procesu), komunikacja nie wymaga angażowania jądra

Przykład zastosowania wątków: serwer WWW


```
while (TRUE) {
    get_next_request(&buf);
    handoff_work(&buf);
}
```

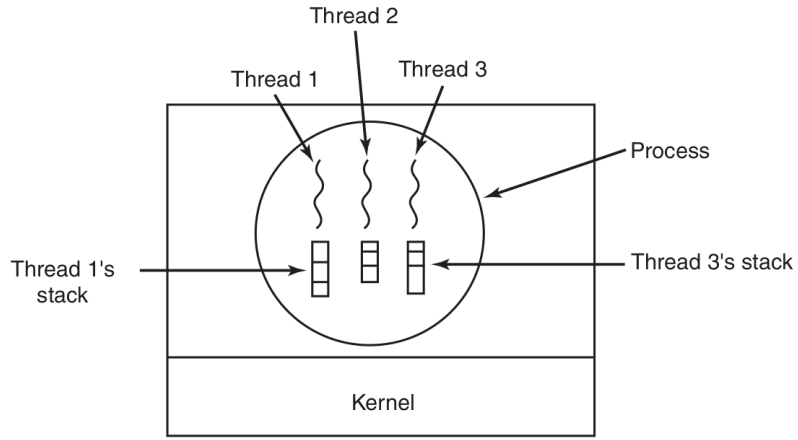
(a)

```
while (TRUE) {
    wait_for_work(&buf)
    look_for_page_in_cache(&buf, &page);
    if (page_not_in_cache(&page))
        read_page_from_disk(&buf, &page);
    return_page(&page);
}
```

(b)

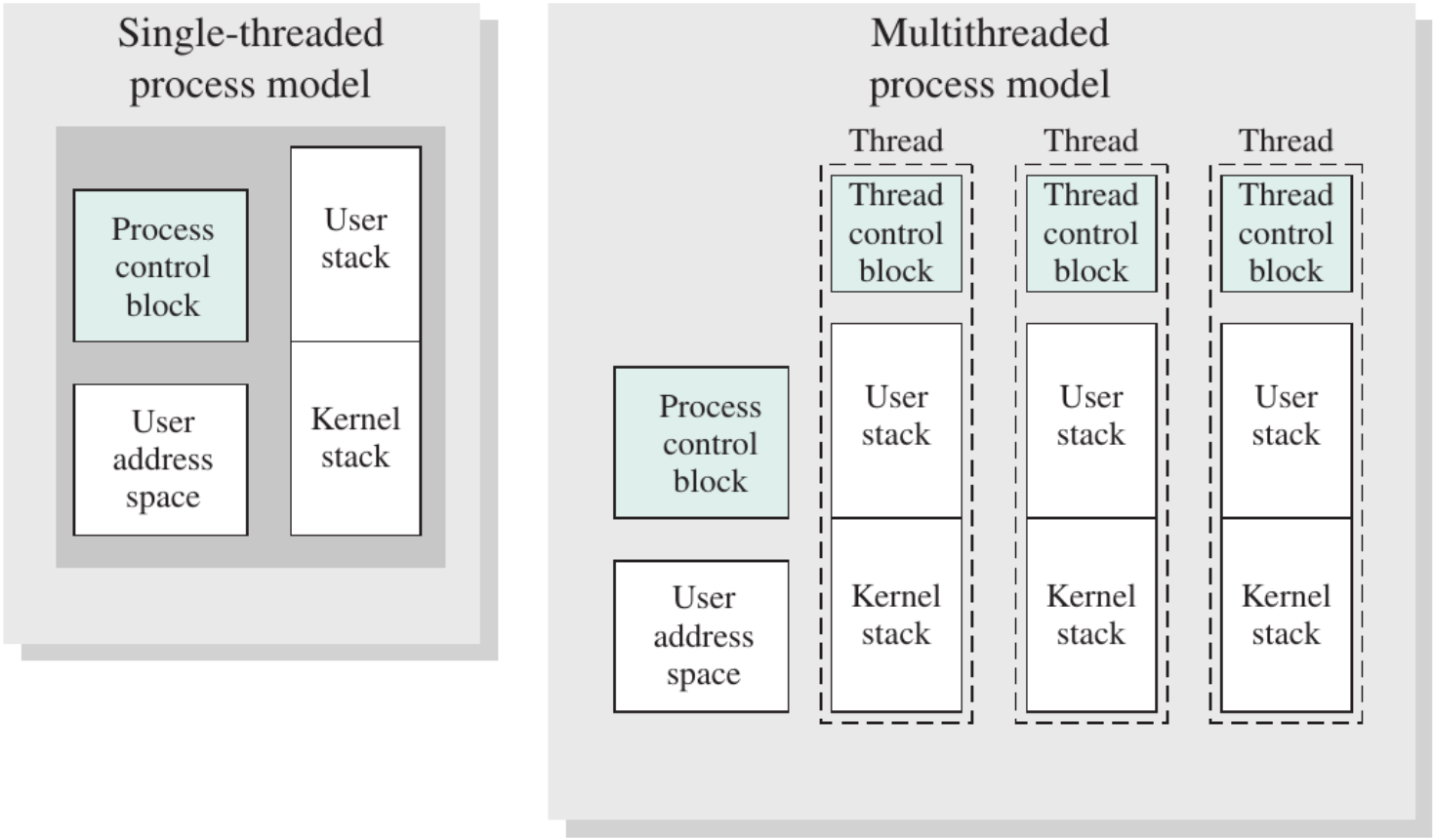
Przykład serwera realizowanego za pomocą wątku dyspozytora i wątków roboczych

Stos procesu

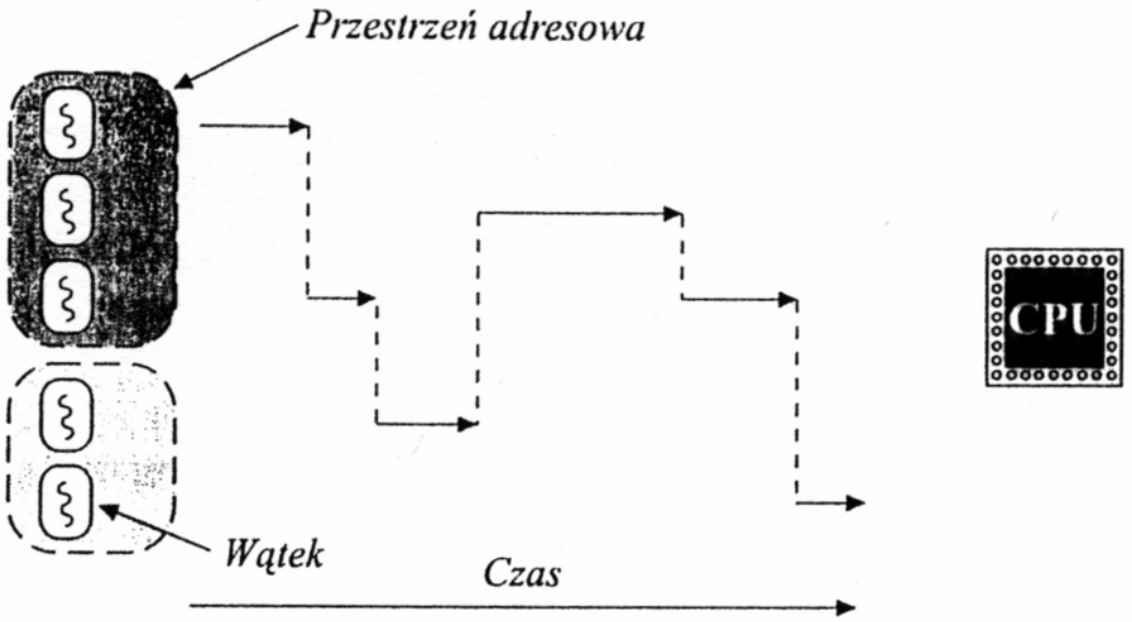

- każdy wątek posiada własny stos
- stos zawiera po jednej ramce dla każdej procedury, która została uruchomian a z której jeszcze nie nastapił powrót
- ramka zawiera zmienne lokalne procedury i adres powrotu
- każdy watek może uruchamiać różne procedury i posiadać odmienną historię wywołań

Model procesu jednowątkowego i wielowątkowego

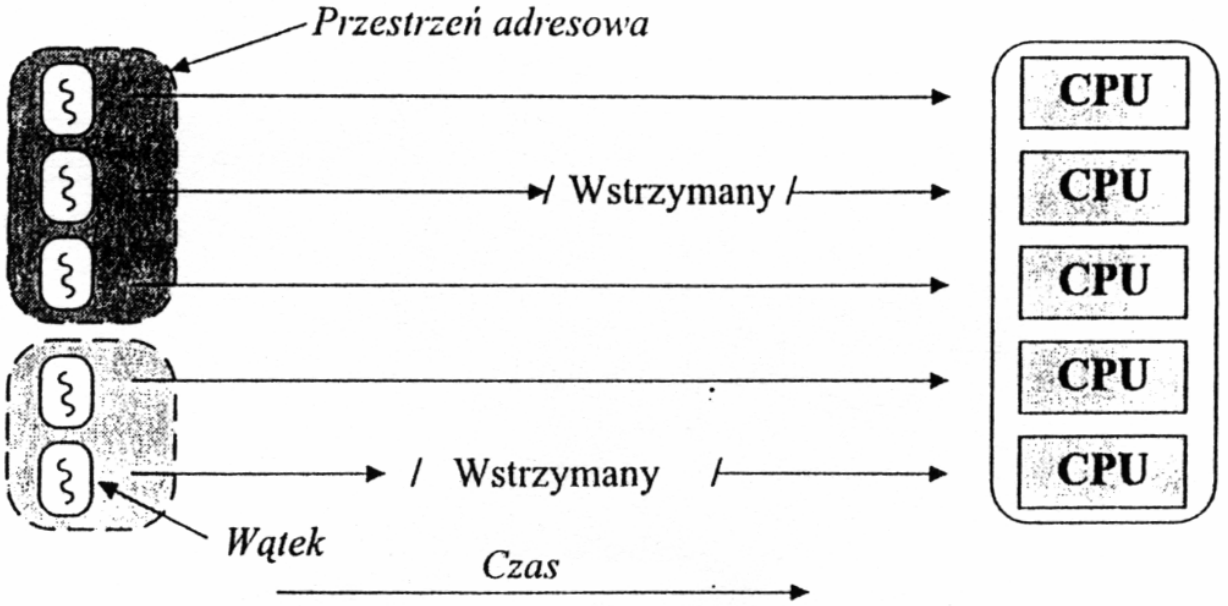
Procesy wielowątkowe w systemie z jednym CPU

Rysunek 3-2. Procesy wielowątkowe w systemie z jednym procesorem

Niektóre architektury CPU posiadają wsparcie sprzętowe wielowątkowości pozwalając na przełaczenie miedzy wątkami w skali nanosekund (*Hyper-Threading*)

Procesy wielowątkowe w wieloprocesorze

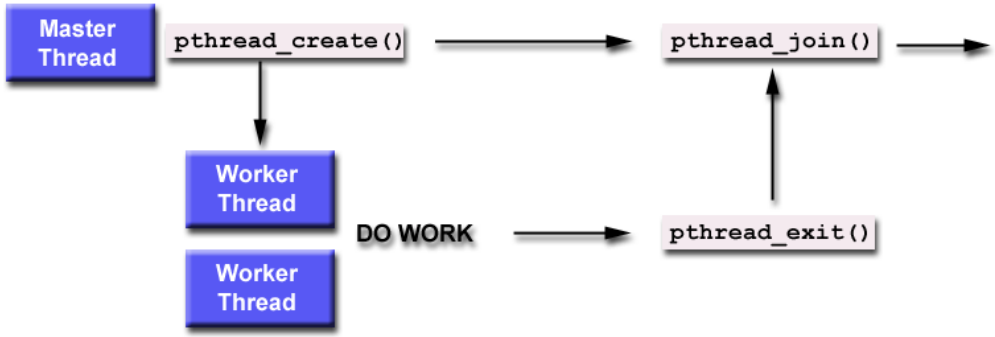

Rysunek 3-3. Procesy wielowątkowe w wieloprocesorze

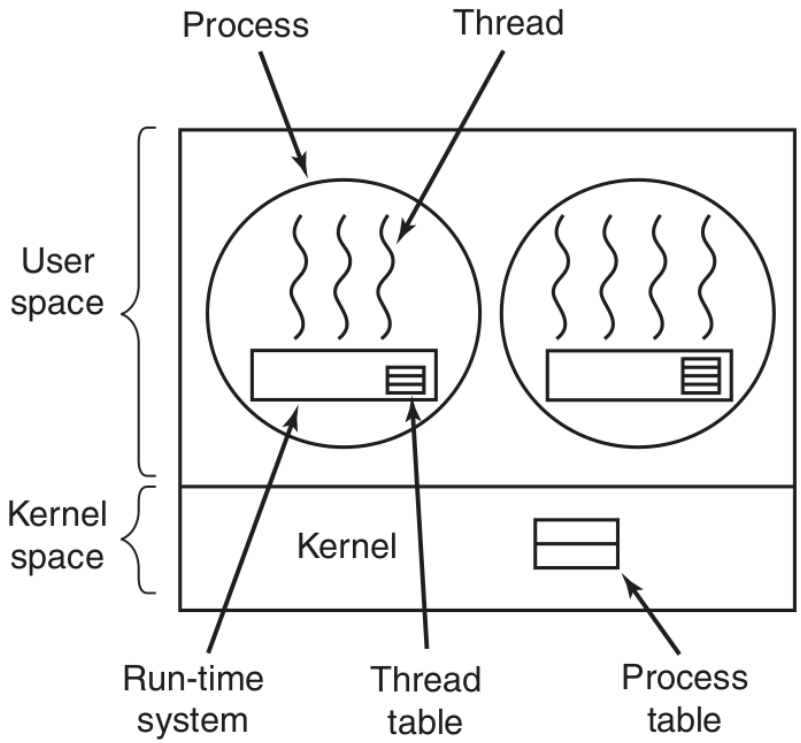
Nowoczesne procesory mają wiele rdzeni, co pozwala na jednoczesne wykonywanie wielu wątków w sposób rzeczywiście równoległy

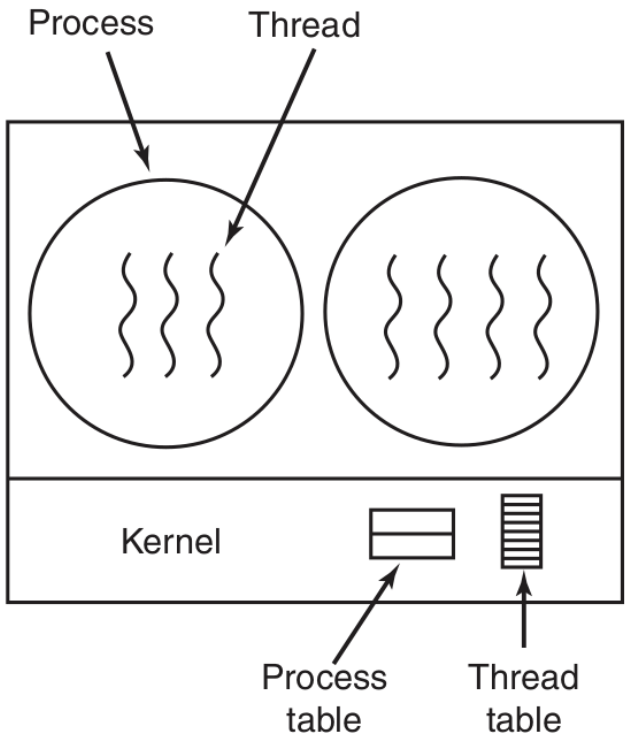
Zarządzanie wątkami

- nowo utworzony proces zazwyczaj startuje z pojedynczym wątkiem
- wątek może utworzyć nowy wątek (funkcja `thread_create`) przekazując mu procedurę do wykonania
- wątek po wykonaniu pracy zgłasza zamknięcie (funkcja `thread_exit`)
- wątek może oczekiwać na zakończenie innego wątku (funkcja `thread_join`), jest wówczas w stanie zablokowanym
- wątek może dobrowolnie zrzec się CPU (funkcja `thread_yeld`) tak aby dać innym wątkom szansę na wykonanie

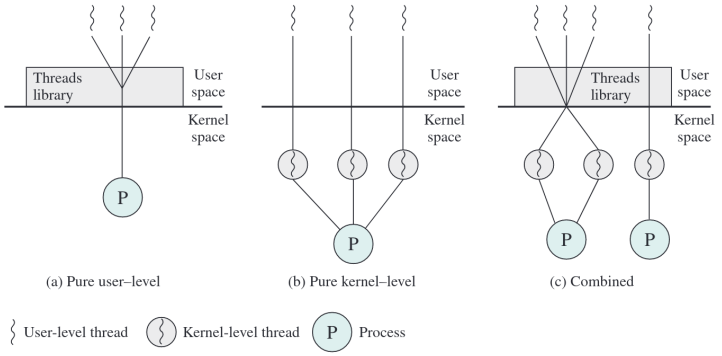
Wątki poziomu użytkownika i poziomu jądra

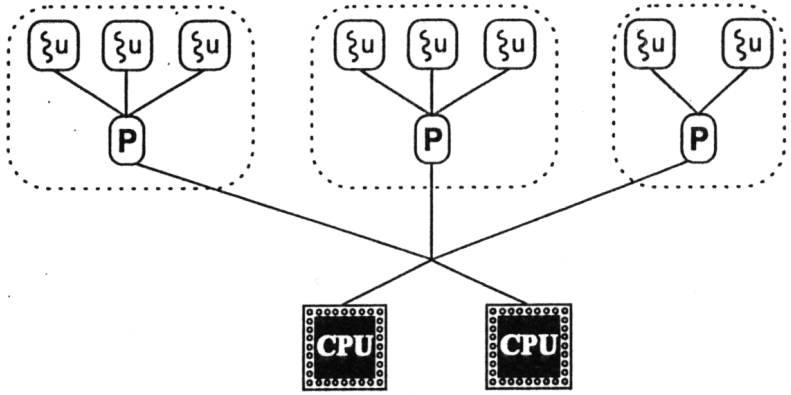
Rodzaje wątków

- **wątki poziomu użytkownika** (*user-level threads*) - zarządzane przez bibliotekę w przestrzeni użytkownika, np. GNU Portable Threads
- **wątki poziomu jądra** (*kernel-level threads*) zarządzane bezpośrednio przez jądro systemu operacyjnego, np. PThreads (p-wątki, wątki zgodne z POSIX), Windows Thread API, Native POSIX Thread Library (NPTL)
- **wątki hybrydowe (mieszane)** (*hybrid threads*) - powiązanie wątków użytkownika z wątkami jądra, np. procesy lekkie (*lightweight processes*, LWP), włókna (*fiber*) w Windows, NPTL w Linux

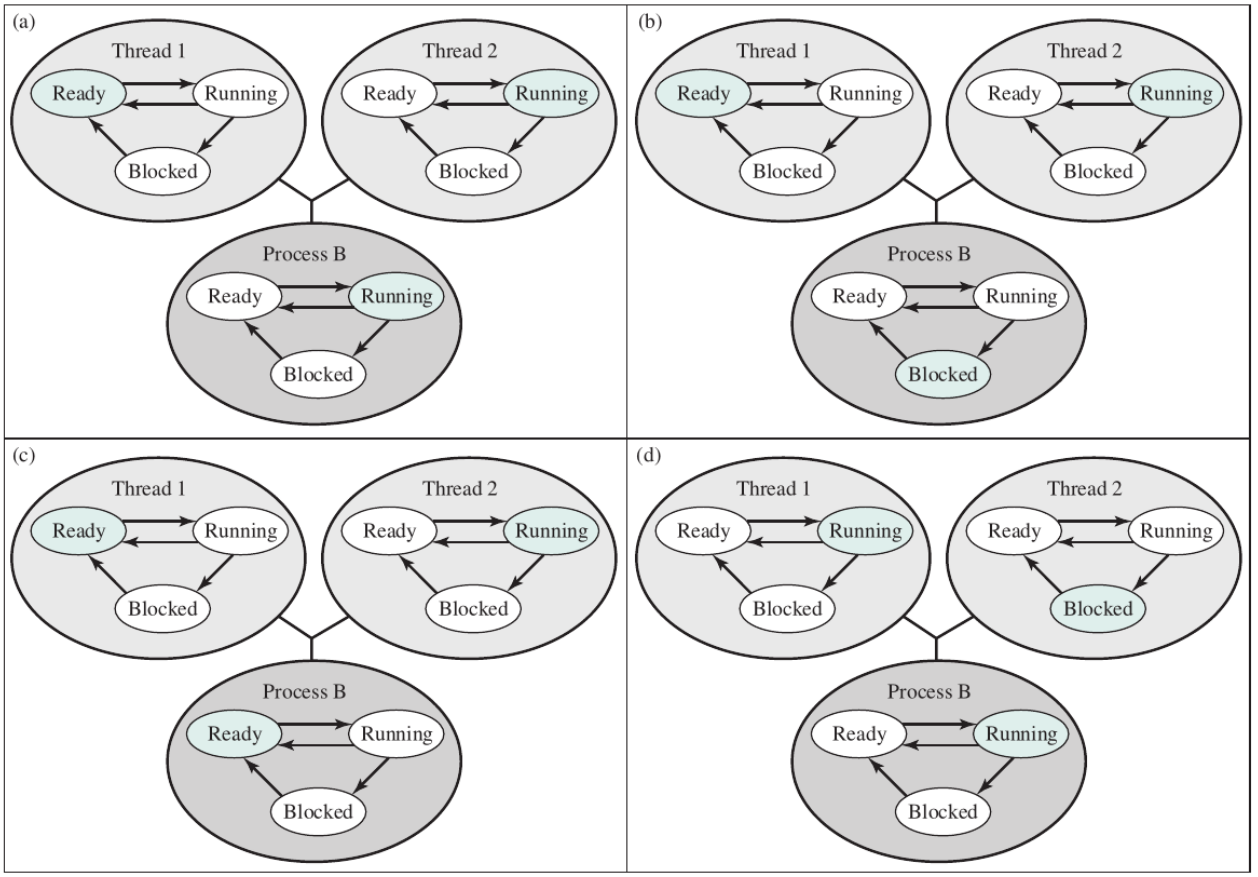
Wątki poziomu użytkownika

- wątki działające w przestrzeni użytkownika są implementowane i zarządzane przez bibliotekę
- każdy proces przechowuje własną **tablicę wątków**, wskazującą na zasoby wątków związanych z procesem (licznik programu, rejestry, stos)
- kontekst wątku jest zapamiętywany i odtwarzany z poziomu użytkownika, bez angażowania jądra
- jądro zarządza procesem (nie wie o istnieniu wątków użytkownika), wywłaszczając proces użytkownika wywłaszcza związane z nim wątki

Stany wątków użytkownika a stany procesu

proces wyczerpał kwant czasu lub został wywłaszczony

operacja blokująca wątku użytkownika blokuje proces

wątek 2 blokuje się na rzecz wątku 1

Planowanie wątku odbywa się na poziomie użytkownika (jądro nie jest świadome stanu wątków) a planowania procesu realizowane jest przez jądro systemu operacyjnego

Zalety wątków użytkownika

- przełaczne wątków jest bardzo szybkie, nie jest wymagane przejście do trybu jądra
- wątki użytkownika są wydajne, nie zużywają zasobów jądra (jeśli nie są związane z wątkiem poziomu jądra)
- każdy proces może mieć indywidualny schemat zarządzania wątkami, dostosowany do potrzeb aplikacji
- mogą być implementowane w systemach operacyjnych, które nie wspierają wielowątkowości na poziomie jądra

Problemy wątków użytkownika

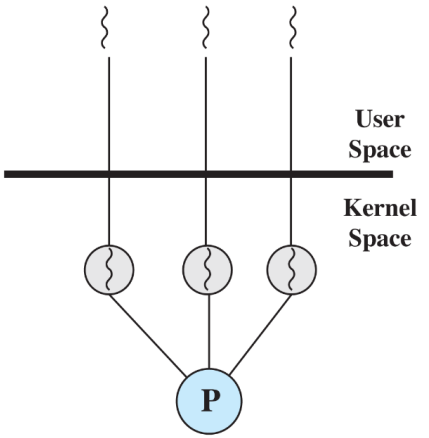
- biblioteka szereguje wątki, jądro procesy;
  - tylko jeden wątek procesu może być wykonywany w danym momencie nawet na maszynie wieloprocesorowej,
  - wątki zwiększają poziom współbieżności, ale nie równoległości
- operacje blokujące (wywołania systemowe, błędy strony) powodują zablokowanie procesu, więc i wszystkich wątków w procesie
- wywołania systemowe generują przerwanie i przejście do trybu jądra, jest to kosztowne
- uruchomiony wątek zajmuje CPU nie dając możliwości działania innym wątkom, dopóki nie zrzeknie się procesora (*yeld*)

Oałanianie (ang *jacketing*) - technika polegająca na owinięciu wywołań systemowych wątku użytkownika w funkcje, które zarządzają blokowaniem i odblokowywaniem innych wątków w procesie.

Wątki poziomu jądra

- wątki poziomu jądra (ang. *kernel-level threads*) są zarządzane bezpośrednio przez jądro systemu operacyjnego
- jądro utrzymuje tablicę wątków, podobnie jak tablicę procesów
- jądro jest świadome istnienia wątków i może nimi zarządzać, planuje wątki na procesorach, przełącza je, tworzy i niszczy
- aplikacje i programiści korzystają z interfejsów API udostępnianych przez system operacyjny, które abstrahują zarządzanie wątkami

Windows API:	`CreateThread()`
POSIX:	`pthread_create()`
C++ 11:	`std::thread`

Wątki poziomu jądra: wady i zalety

Zalety:

- przetwarzanie równoległe: system operacyjny może jednocześnie planować wiele wątków z jednego procesu na wielu procesorach
- w momencie zablokowania wątku system może wznowić wykonywanie innego, gotowego wątku (także z innego procesu)
- jądro może precyzyjnie kontrolować dostęp do zasobów i zarządzać priorytetami wątków
- wątki poziomu jądra nie wymagają implementacji nieblokujących wywołań systemowych, w momencie wywołania blokującego inny wątek może być wykonywany

Wady:

- przełączanie wątków przez jądro jest wolniejsze niż w przypadku wątków użytkownika, ponieważ wymaga przejścia do trybu jądra
- tworzenie oraz niszczenie wątków odbywa się przez odwołania do jądra, jest to kosztowniejsze niż w przypadku wątków użytkownika

Procesy i wątki: porównanie

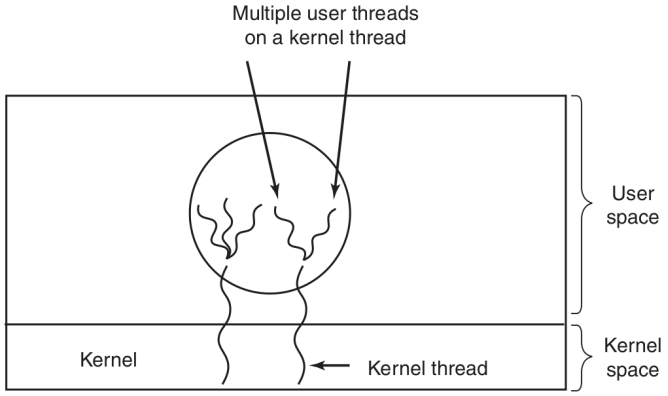
- **Null fork:** czas mierzony od utworzenia poprzez jego szeregowanie, wykonywanie, aż do zakończenia procesu (wątku), który wykonuje pustą procedurę (miara obciążenia spowodowanego przez tworzenie procesu (wątku))
- **Signal-Wait:** czas potrzebny, aby proces (wątek) przesłał sygnał oczekiwania innemu procesowi (wątkowi) i otrzymał odpowiedź zawierającą warunek (miara obciążenia spowodowanego wzajemną synchronizacją)

Czas oczekiwania (μs) na wykonanie operacji przez wątki użytkownika (UT), wątki jądra (KT) i procesy (P).[1]

	UT	KT	P
Null fork	34	948	11300
Signal-wait	37	441	1840

[1] VAX, system uniksopodobny

Hybrydowe implementacje wątków

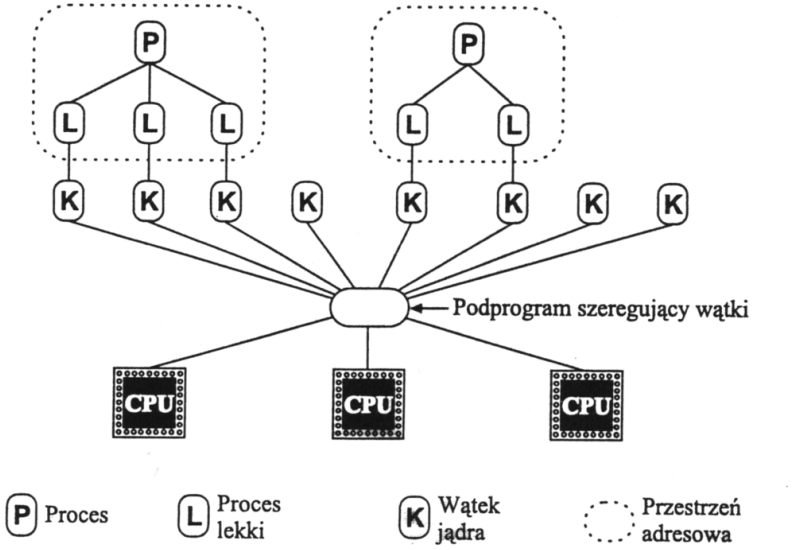
- podejście mieszane, wykorzystuje wątki jądra i użytkownika
- wątki poziomu jądra są zwielokrotniane na poziomie użytkownika
- jądro systemu zarządza wyłącznie wątkami jądra
- zarządzanie wątkami użytkownika odbywa w ramach procesu, analogicznie do tradycyjnego modelu wątku użytkownika

Zalety hybrydowych wątków

- większość prac związanych z zarządzaniem wątkami (tworzenie, synchronizacja) odbywa się na poziomie użytkownika
- programista może dobrać liczbę wątków jądra do konkretnej aplikacji i procesora
- wiele wątków tej samej aplikacji może być wykonywanych równolegle na wielu procesorach
- wątki mogą być blokowane niezależnie, bez blokowania całego procesu

Procesy lekkie, LWP

- Proces lekki (*light-weight process*, LWP) jest wspieranym przez jądro wątkiem z przestrzeni użytkownika
- z procesem może być związanych wiele procesów lekkich, z których każdy jest wspierany przez osobny wątek jądra (relacja 1:1)

https://www.thegeekstuff.com/2013/11/linux-process-and-threads/

Pojęcie procesów lekkich bywa używane w kilku znaczeniach:

- oryginalnie w Solaris (Unix) oznacza mapowanie wątku użytkownika na wątek jądra
- w Linux proces lekki to jednostka wykonawcza (zadanie) planowana przez jądro, może być procesem lub wątkiem (oba są reprezentowane przez strukturę `task_struct`), więc jest to synonim wątku poziomu jądra
- w Windows `fibers` (włókna) są wątkami wykonywanymi całkowicie w trybie użytkownika, które nie są zarządzane bezpośrednio przez jądro systemu ale działają w kontekście wątku jądra - są to lekkie wątki użytkownika

Tworzenie procesu w UNIX/Linux

Funkcja systemowa `fork()` tworzy nowy proces

- przydziela nowemu procesowi pozycję w tablicy procesów
- przydziela procesowi potomnemu unikatowy identyfikator PID
- tworzy logiczną kopię procesu macierzystego (ew. zapewniając współdzielenie segmentów instrukcji, itp.);
- mechanizm kopiowania przy zapisie (*copy-on-write*, COW) odkłada w czasie tworzenie rzeczywistej kopii, aż do momentu gdy nastąpi zmiana w pamięci procesu macierzystego lub potomnego
- zwiększa plikom związanym z tym procesem liczniki w tablicy plików i i-węzłów
- przekazuje identyfikator potomka procesowi macierzystemu i wartość zero procesowi potomnemu

Tworzenie procesu w UNIX/Linux

Wywołanie systemowe `exec()` umieszcza w obszarze pamięci bieżącego procesu kopię pliku wykonywalnego

- aktualny proces zaczyna wykonywać nowy program
- zawartość kontekstu poziomu użytkownika staje się niedostępna, z wyjątkiem parametrów `exec()`, które jądro kopiuje ze starej do nowej przestrzeni adresowej
- w bibliotece systemowej wywołanie systemowe `exec()` realizowane jest przez funkcję `execve()` lub inne odmiany tej funkcji

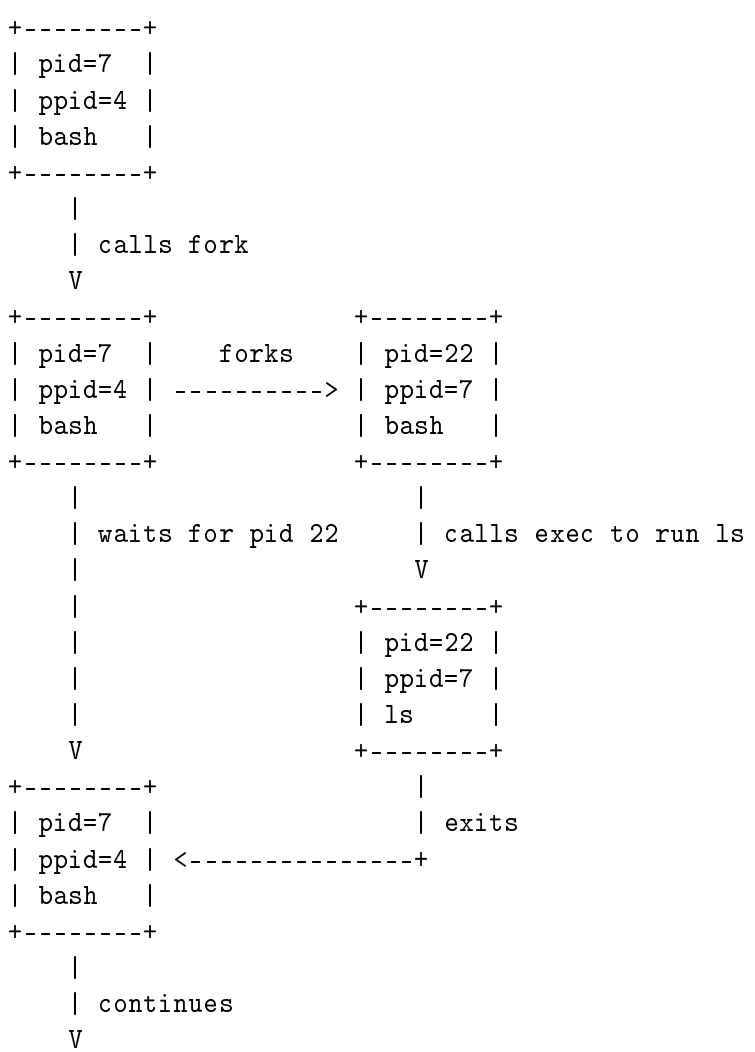
Procesy: tworzenie

Implementacja prostej powłoki

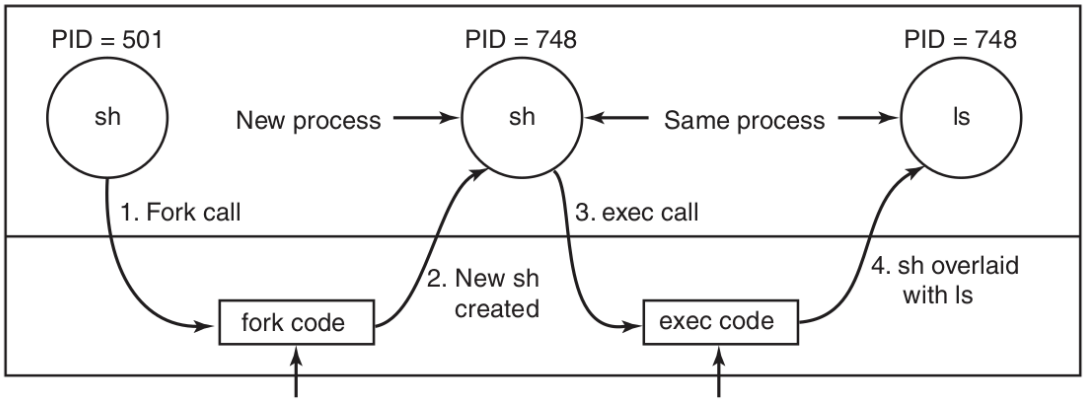
```
while(TRUE) {
   type_command();
   read_command(command, params);

   pid = fork();
   if (pid < 0) {
      printf("Unable to fork()");
      continue;
   }

   if (pid != 0) {
      /* rodzic czeka na potomka */
      waitpid(-1. &status, 0);
   } esle {
      /* potomek wykonuje pracę */
      execve(command, params, 0);
   }
}
```


Uruchomienie procesu w powłoce

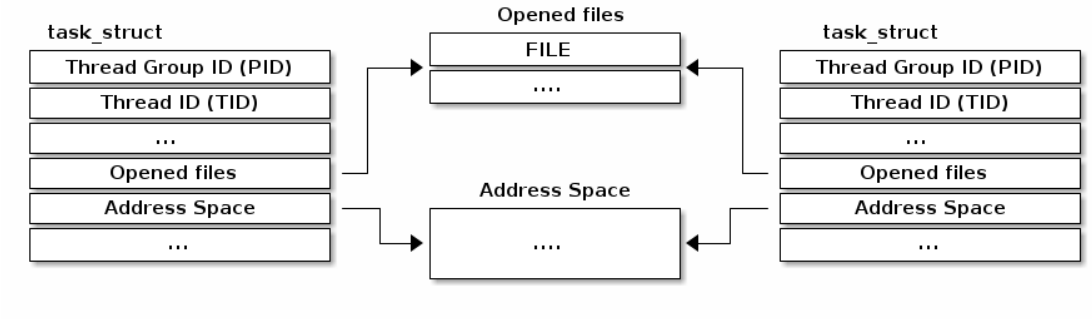
1. przydziela pamięć dla struktury procesu potomnego
2. wypełnia strukturę procesu potomnego danymi rodzica
3. przydziela pamięć dla stosu i przestrzeni użytkownika procesu potomnego
4. wypełnia przestrzeń użytkownika procesu potomnego danymi procesu rodzica
5. przydziela procesowi potomnemu PID
6. ustawia współdzielenie tekstu z rodzicem
7. kopiuje tablice stron danych i stosu
8. ustawia współdzielenie plików z rodzicem
9. kopiuje rejestry rodzica do dziecka

1. odnajduje program wykonywalny
2. sprawdza uprawnienia wykonania
3. odczytuje i weryfikuje nagłowek programu
4. kopiuje argumenty i łańcuchy środowiska do jądra
5. zwalnia starą przestrzen adresową
6. przydziela nową przestrzen adresową
7. kopiuje argumenty i łancuchy środowiska na stos
8. zeruje sygnały
9. inicjuje rejestry

Procesy: zarządzanie w systemie GNU/Linux

W jądrze linuksa procesy (i wątki) reprezentowane są w postaci **zadań** (*task*) przez strukturę danych (`task_struct`)

- struktura zadania reprezentuje jednostkę wykonawczą (proces lub wątek)
- zasoby zadania nie są osadzone w strukturze, struktura posiada wskaźniki do zasobów współdzielonych z innymi zadaniami
- jednowątkowy proces użytkownika to pojedyncze zadanie, wielowątkowy proces to wiele zadań (po jednym na wątek) ale dzielących wspólne zasoby

Najważniejsze atrybuty struktury zadań task_struct

- informacje o zadaniu (*task info*): jednoznaczny identyfikator zadania (TID), informacje o związkach rodzic/dziecko pomiędzy zadaniami, identyfikator grupy zadań (TGID), gdzie zadania z pojedynczej grupy TGID reprezentują tradycyjny proces wielowątkowy
- przestrzeń adresowa (*address space*): definiuje przestrzeń wirtualną zadania
- informacje o przydziale procesora (*scheduling info*): status zadania, politykę przydziału procesora, parametry tej polityki (priorytet dynamiczny), flaga *need_resched* informująca, czy zadanie powinno zostać wywłaszczone
- informacja o programie wykonywalnym (*executable info*): identyfikuje plik, który jest obrazem wykonywanego zadania
- informacja o sygnałach (*signal info*): zawiera dane związane z sygnałami i ich obsługą (*signal handler table, pending signal mask, signal queue*)

- dane uwierzytelniające (*credentials*): dane określające prawa i przywileje zadania (UID, GID, maska określająca prawa dostępu do urządzeń)
- informacje księgowe (*accounting info*): czas utworzenia zadania, czas zużyty w trybie jądra i użytkownika, liczba błędów stron, itp.
- ograniczenia zasobów (*resource limits*): parametry określające maksymalną wielkość pliku *core*, czas wykonywania się zadania, wykorzystywaną pamięć, liczbę otwartych plików, itp.
- informacja o systemie plików (*filesystem info*): domyślna maska określająca prawa dostępu przy tworzeniu plików (*umask*), bieżący katalog
- tablica otwartych plików (*open file table*): tablica plików otwartych przez zadanie
- różne (*miscellaneous*): dodatkowe atrybuty zadania potrzebne do jego prawidłowego wykonywania się, np. terminal sterujący

Jądro systemu GNU/Linux: tworzenie zadania

Wywołanie systemowe `clone()` tworzy nowe zadania (wątki lub procesy)

```
pid = clone(function, stack_ptr, sharing_flags, arg);
```

Uruchamia funkcję w kontekście nowego wątku, który współdzieli (lub nie) zasoby zadania zależnie od wartości `sharing_flags`

flagi	współdzielone zasoby	gdy ustawiona	gdy nie ustawiona
CLONE_VM	przestrzen adresowa	powstaje nowy wątek	powstaje nowy proces
CLONE_FS	infomracje o systemie plików katalog roboczy, główny, umask	wspólny katalog roboczy	niezależny katalog roboczy
CLONE_FILES	tablica otwartych plików	współdzielenie deskryptorów	koipie deskryptoów
CLONE_SIGHAND	tablica obsługi sygnałów	współdzieli	kopiuje tablicę
CLONE_PARENT	informacje o rodzicu	nowy wątek współdzieli rodzica	nowy wątek staje się potomkiem
CLONE_PID	PID	wątek ma ten sam PID	proces uzyskuje nowy PID

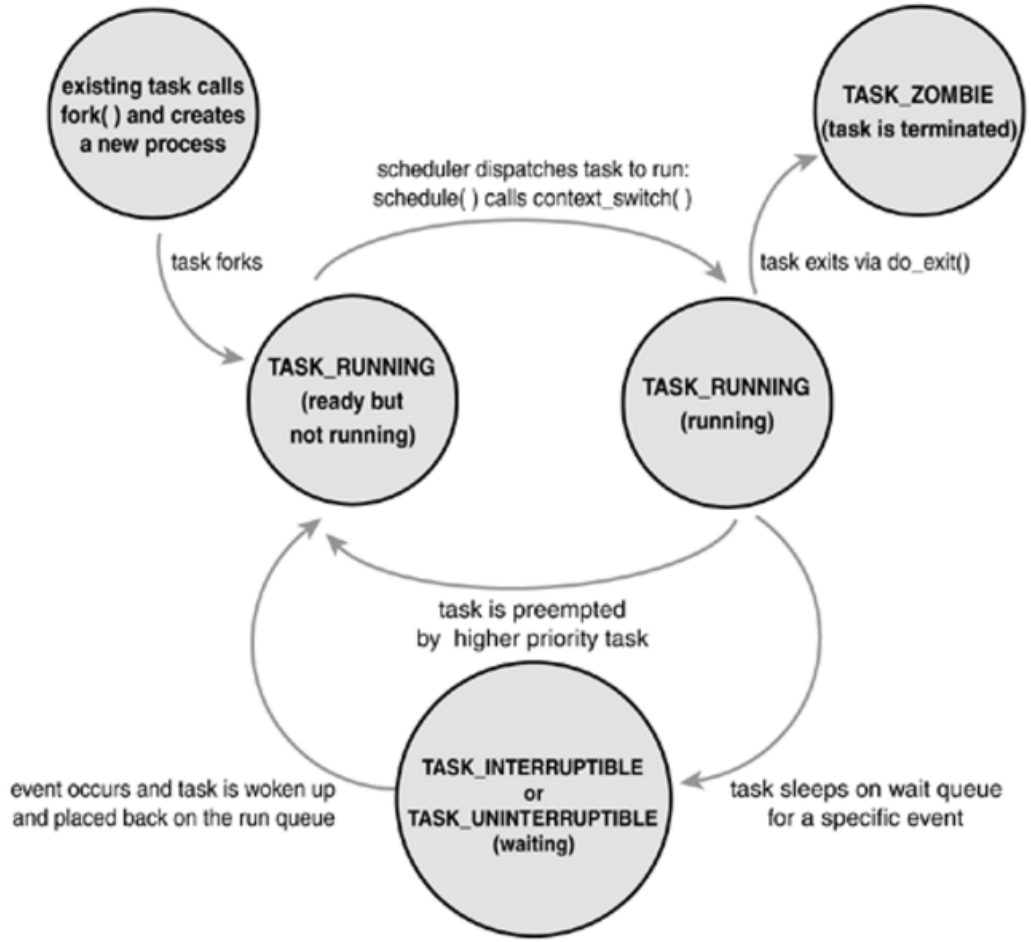
Zarówno wywołanie systemowe `fork()`, jak i funkcja `pthread_create()` korzystają z implementacji `clone()` do tworzenia procesów i wątków.

Stany procesów wg *Linux kernel*

- `TASK_RUNNING` – proces albo się wykonuje, albo czeka na wykonanie w kolejce procesów gotowych
- `TASK_INTERRUPTIBLE` – proces jest wstrzymany do czasu zajścia określonego zdarzenia. Proces może zostać zbudzony przez przerwania sprzętowe, zwolnienie zasobu, na który proces czeka, albo dostarczenie sygnału
- `TASK_UNINTERRUPTIBLE` – wybudzenie może nastąpić po uzyskaniu zasobu, na który proces czekał. Sygnały są ignorowane [2]
- `TASK_ZOMBIE` – wykonanie procesu zostało zakończone, ale proces rodzica nie odebrał jeszcze informacji o jego zakończeniu (rodzic nie użył jeszcze wywołania systemowego `wait()` lub `waitpid()`)
- `TASK_STOPPED` – wykonanie procesu zostało zatrzymane (wskutek odebrania sygnału `SIGSTOP`, `SIGTSTP`, `SIGTTIN`, `SIGTTOU`)

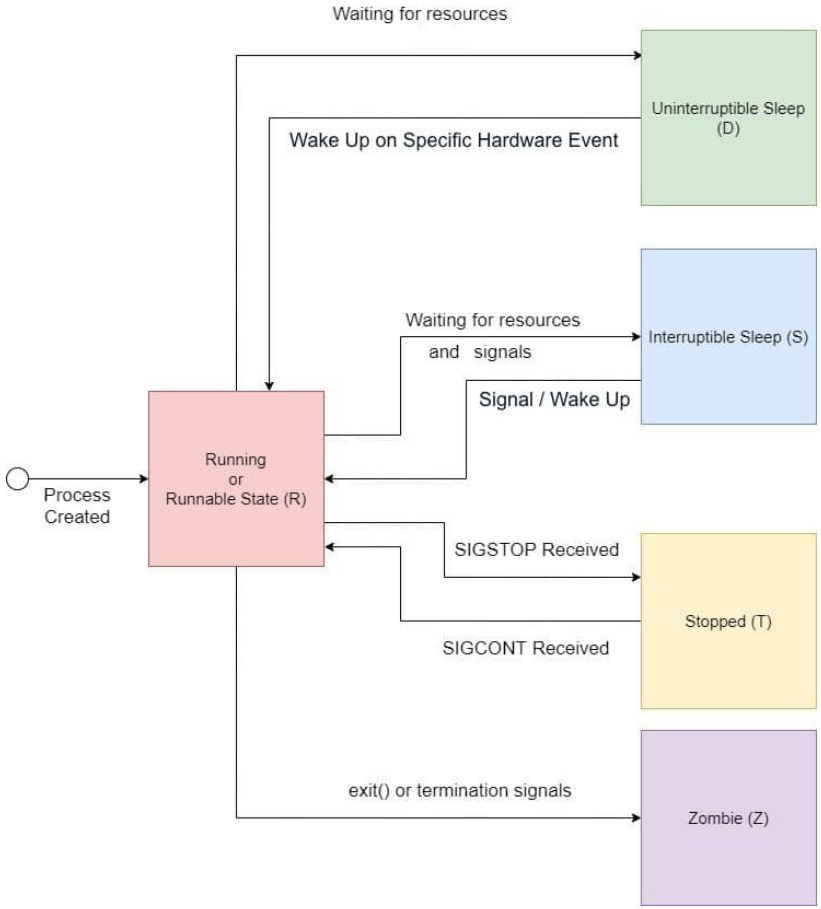
[2] `TASK_KILLABLE`, alternatywny stan `TASK_UNINTERRUPTIBLE` reagujący na krytyczne sygnały wprowadzony w łatce do jądrza 2.6.25

Stany procesów

http://learnlinuxconcepts.blogspot.com/2014/03/process-management.html

Stany procesów

Obserwowanie stanów: polecenie ps

```
$  ps a
    PID TTY      STAT   TIME COMMAND
   5270 tty2     SNsl+   0:00 /usr/libexec/gdm-x-session --run-script env GNOME_SHELL_SESSION_MODE=pop /usr/bin/gnome-s
   5272 tty2     S<l+   59:28 /usr/lib/xorg/Xorg vt2 -displayfd 3 -auth /run/user/1000/gdm/Xauthority -nolisten tcp -bac
   5924 pts/0    SNs    0:37 /usr/bin/zsh
1680036 pts/7    TNs+   0:00 zsh -Z -g
1871214 pts/5    TN     0:00 pdflatex so05-procesy.tex
1934828 pts/5    SNLl+  0:36 gimp process-finite-state-machine.jpeg
1940687 pts/0    SN     0:00 /usr/bin/zsh
1940688 pts/0    RN+    0:00 ps a
```

Stany procesów wg `man ps`

R (running or runnable) – wykonujący się lub zdolny do pracy (oczekujący w kolejce)

S (interruptible sleep) – śpiący (blocked)

D (uninterruptable sleep) – nieprzerywalny sen (zwykle I/O)

T – zatrzymany przez sygnał sterujący

t – zatrzymany przez program śledzący (debugger)

Z (defunct) "zombie" – zakończony, ale nie zebrany przez proces rodzica

X (dead) – (should never be seen)

< (high priority process) – proces o wysokim priorytecie

N (low priority process) – proces o niskim priorytecie

L (pages locked into memory) – proces ze stronami uwięzionymi w pamięci

s – leader sesji

l – proces wielowątkowy

\+ – proces pierwszego planu

Procesy i wątki: obserwowanie procesów wielowątkowych

```
$ ps -eo stat,pid,ppid,tgid,tid,lwp,nlwp,vsz,rsz,cmd
STAT     PID    PPID    TGID     TID     LWP NLWP    VSZ   RSZ CMD
...
SNl  1217879 1217875 1217879 1217879 1217879    4 321996 29420 /usr/bin/gnome-terminal.real --wait
...
```

```
$ ps  -m -o stat,pid,ppid,tgid,tid,lwp,nlwp,vsz,rsz,cmd -p 1217879
STAT     PID    PPID    TGID     TID     LWP NLWP    VSZ   RSZ CMD
-    1217879 1217875 1217879       -       -    4 321996 29420 /usr/bin/gnome-terminal.real --wait
SNl        -       -       - 1217879 1217879    -      -     - -
SNl        -       -       - 1217880 1217880    -      -     - -
SNl        -       -       - 1217881 1217881    -      -     - -
SNl        -       -       - 1217882 1217882    -      -     - -
```

Z dokumentacji `ps`:

`tgid` - identyfikator grupy wątków, do której należy zadanie (alias `pid`)

`tid` - unikalny numer reprezentujący jednostkę wykonywalną (*dispatchable entity*) (alias `lwp`)

`lwp` - ID lekkiego procesu (wątku) jednoski wykonywalnej (alias tid)

`rsz` - rozmiar zestawu rezydentnego (*resident set size*), czyli nieswapowana pamięć fizyczna, którą zadanie wykorzystało w kilobajtach (alias rsz)

`vsz` - rozmiar pamięci wirtualnej procesu w KiB

Procesy systemowe w Linux - wyłączne wątki jądra

Jądro nie jest procesem w tradycyjnym sensie, ale zarządcą procesów.

Wyłączne wątki jądra (`Kernel Threads`) wykonują zadania krytyczne dla działania systemu

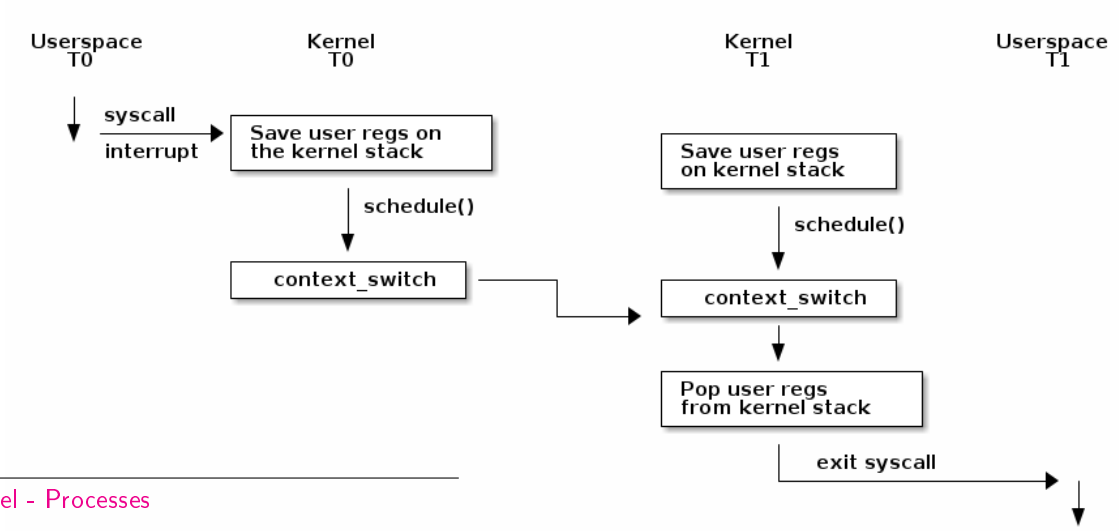
- działają wyłącznie w trybie jądra (w przestrzeni adresowej jądra), nie mają przypisanej przestrzeni adresowej użytkownika, nie mogą wykonywać kodu użytkownika
- działają w kontekście procesu (posiadają unikatowy `PID`), podlagają planowaniu, moga wykonywać operacje blokujące i być wywłaszczane
- nie komunikują się z użytkownikami (nie trzeba terminali)
- tworzone wyłącznie przez jądro (funkcja `kthread_create`) lub podczas startu systemu
- nie można ich zabić

Wątki jądra Linux

```
$ ps l -p 2 --ppid 2
F   UID     PID    PPID PRI  NI    VSZ   RSS WCHAN  STAT TTY        TIME COMMAND
1     0       2       0  20   0      0     0 -      S    ?          0:00 [kthreadd]
1     0       3       2  20   0      0     0 -      S    ?          0:00 [pool_workqueue_release]
1     0       4       2   0 -20      0     0 -      I<   ?          0:00 [kworker/R-rcu_g]
1     0       5       2   0 -20      0     0 -      I<   ?          0:00 [kworker/R-slub_]
1     0       6       2   0 -20      0     0 -      I<   ?          0:00 [kworker/R-netns]
1     0       8       2   0 -20      0     0 -      I<   ?          0:00 [kworker/0:0H-events_highpr
...
```

Przełączenie kontekstu zadania

- przed zmianą kontekstu musi dojść do zmiany trybu pracy na tryb jądra
- przejście do trybu jądra zachodzi w wyniku wywołania systemowego lub przerwania sprzętowego
- rejestry przestrzeni użytkownika są zapisywane na stosie jądra wskazywanym przez strukturę zadania
- w tym momencie może dojść do przełączenia kotekstu z innym wątkiem jądra, w którym odtwarzany jest jego stan wykonania

Wywłaszczanie procesu

Algorytm szeregujący zwany **planistą** lub **dyspozytorem** może wstrzymać aktualnie wykonywane zadanie (proces lub wątek), aby umożliwić działanie innemu zadaniu - zadanie zostaje **wywłaszczone**

Do wywłaszczenia może dojść gdy:

- proces wchodzi w stan gotowy (`TASK_RUNNING`) a jego priorytet jest wyższy od priorytetu procesu właśnie zawłaszczającego procesor
- kiedy proces wyczerpie swój kwant czasu
- wywłaszczenie procesu użytkownika następuje może nastąpić przy powrocie do przestrzeni użytkownika z wywołania systemowego lub z procedury obsługi przerwania
- może zajść w dowolnym momencie, kiedy jednostka centralna wykonuje kod w trybie użytkownika

Czy proces może być wywłaszczony, jeśli przebywa w trybie jądra?

Wywłaszczenie jądra

- jądra współczesnych systemów są **wielobieżne** (wielowejściowe, *reentrant*) i **wywłaszczalne** (*preemprive*): kilka wątków jądra może być bezpiecznie wykonywanych w tym samym czasie (równolegle) i podlegają wywłaszczeniu
- w systemie jednoprocesorowym, gdy tylko jeden proces może działać, inne będą czekać na CPU lub na zakończenie operacji wej/wyj (będąc zablokowanymi w trybie jądra)
- wystąpienie przerwania sprzętowego pozwala jądru wielobieżnemu na zatrzymanie procesu, nawet jeśli znajduje się on w trybie jądra. Wpływa to na zwiększenie szybkości obsługi urządzeń zewnętrznych.
- Linux (z jądrem w wersji $\leqslant$ 2.4) jest systemem operacyjnym z wywłaszczaniem procesów, ale bez wywłaszczania jądra. Jądro $\geqslant$2.6 jest już wielowejściowe, umozliwia wywłaszczenie zadania działajacego w trybie jądra i wykonującego wywołanie systemowe